

Enheten för ledningsstab
Börje Bengtsson, 08 – 730 9578
borje.bengtsson@av.se
Catarina Edgar, 08 - 730 99 99
catarina.edgar@av.se

Regeringskansliet
Integrations- och jämställdhetsdepartementet
103 33 STOCKHOLM

Uppdrag att följa utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor

Regeringen uppdrar åt Arbetsmiljöverket att följa utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor. Uppföljningen ska göras utifrån ett urval av de indikatorer som myndigheten genom ett tidigare uppdrag har identifierat i samarbete med Ungdomsstyrelsen. Myndigheten ska också redovisa om några särskilda åtgärder genomförts i syfte att förbättra ungdomars levnadsvillkor. Uppdraget ska genomföras under 2009 och 2010.

Redovisningen från Arbetsmiljöverket består av tre delar: Ett längre avsnitt om inrapporterade arbetsskador och om arbetsförhållanden för yngre i förhållande till övriga förvärvsarbetande; därefter följer ett avsnitt om tillsynsinsatser som berör unga och elevers arbetsmiljö, samt slutligen ett om minderåriga och arbete.

1.

Arbetsskador och arbetsmiljön bland unga

Uppgifterna som använts i sammanställningen baseras på Arbetsmiljöverkets intervjuundersökning om arbetsmiljön (Arbetsmiljöundersökningen) som genomförs vartannat år samt arbetsskador som anmälts till Försäkringskassan och därmed ingår i verkets Informationssystem om arbetsskador (ISA). Slutligen redovisas vissa uppgifter för unga och äldre i fråga om sysselsättningen.

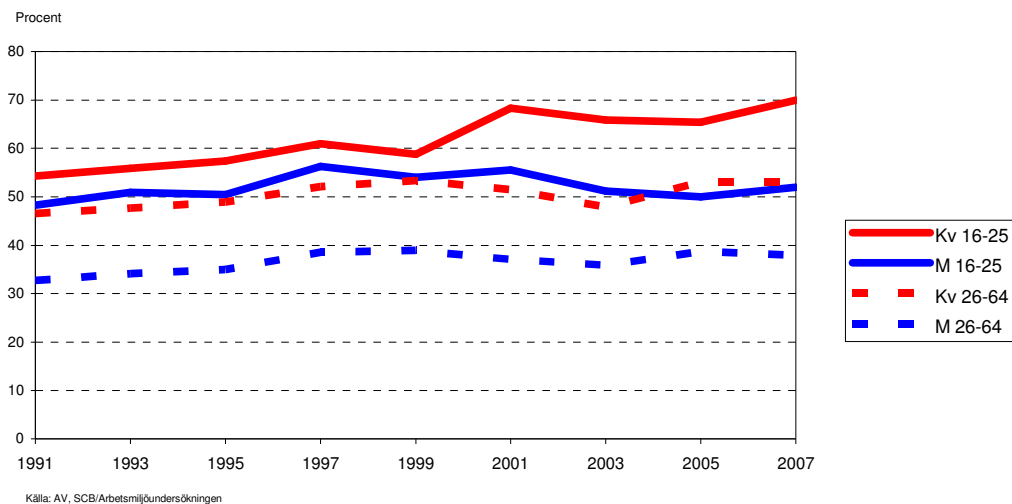
Huvudsakligen är det ungdomar i åldern 16-24 år som avses i redovisningen över arbetsskador och arbetsmiljö. Som jämförelsegrupp har valts övriga i förvärvsaktiv ålder, 26- 64 år. Anledningen till att ungdomar yngre än 16 år inte tagits med är att dessa inte alltid räknas in i den sysselsatta befolkningen. Uppgifter om sysselsättningen krävs för att kunna räkna fram relativa frekvenser, t ex antal skadefall per 1 000 förvärvsarbetande.

Arbetsmiljöundersökningen

I figur 1 visas andelen som i Arbetsmiljöundersökningen uppger att de har lågt inflytande på sin arbetssituation. Lågt inflytande, särskilt tillsammans med höga krav, anses öka risken för stressrelaterade besvär. Andelen som har lågt inflytande i arbetet är avsevärt högre för ungdomar än för dem som är över 25 år. Kvinnor, både äldre och yngre, uppger i större utsträckning än män att de har lågt inflytande i arbetet. Under 2000-talet har det varit en negativ utveckling för unga kvinnor. Motsvarande utveckling har inte noterats för unga män eller i den övriga delen av arbetskraften.

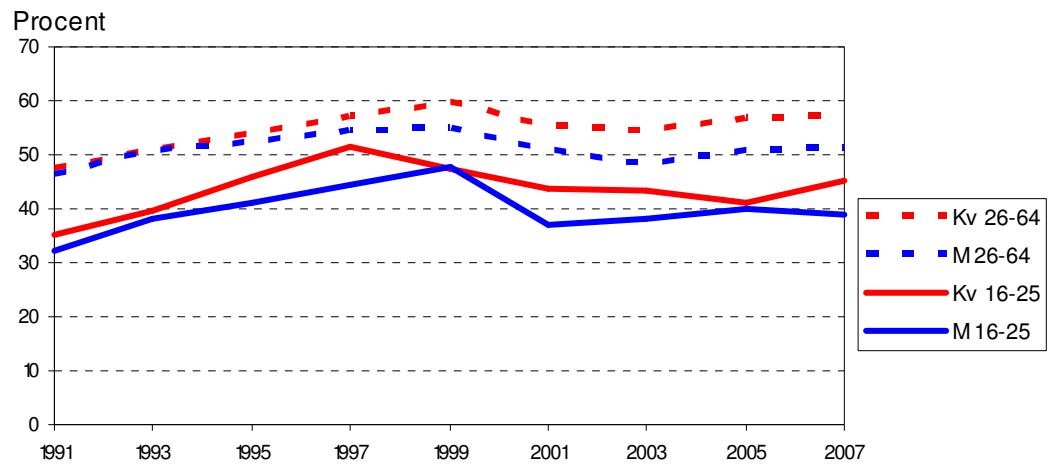
Figur 1 Lågt inflytande i arbetet

Andelen som i Arbetsmiljöundersökningen anger höga krav i arbetet, figur 2, visade en topp i slutet på 1990-talet, för att därefter visa en viss nedgång. Detta gäller såväl unga kvinnor och män som den övriga delen av arbetskraften. Ungdomar anger i lägre utsträckning än övriga att kraven i arbetet är höga.

Figur 2 Höga krav i arbetet

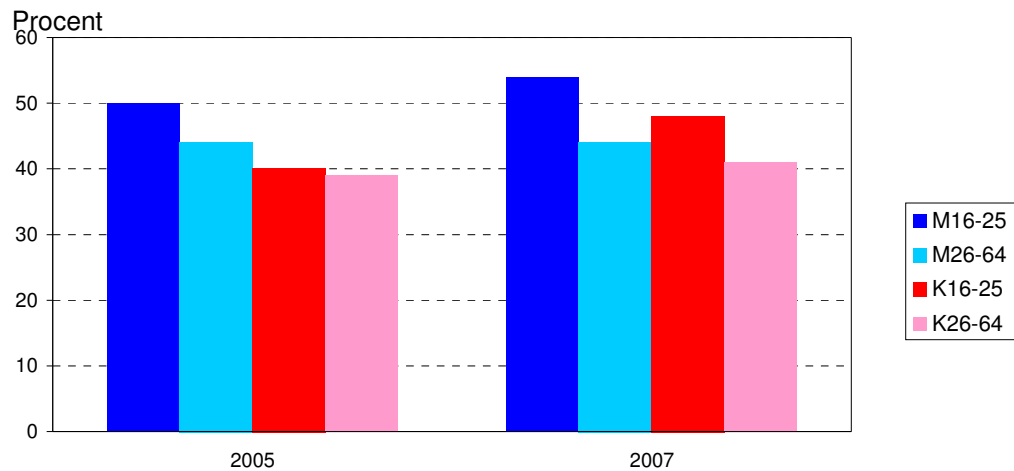

Källa: AV, SCB/Arbetsmiljöundersökningen

Framför allt bland män är det vanligare att ungdomar har möjlighet att lära nytt och utvecklas i yrket (varje vecka), figur 3. Denna andel är något högre för män än för kvinnor oberoende av ålder. Enkäten ändrades till undersökningen år 2005, vilket innebär att frågan om lärande och utveckling placerades i ett nytt sammanhang. Det påverkade svaret på frågan, och det är därför inte meningsfullt att jämföra uppgifterna beträffande denna fråga med tidigare undersökningar.

Figur 3 Möjlighet att lära nytt och utvecklas i yrket varje vecka år

Källa: AV, SCB/Arbetsmiljöundersökningen

Anmälda arbetsskador

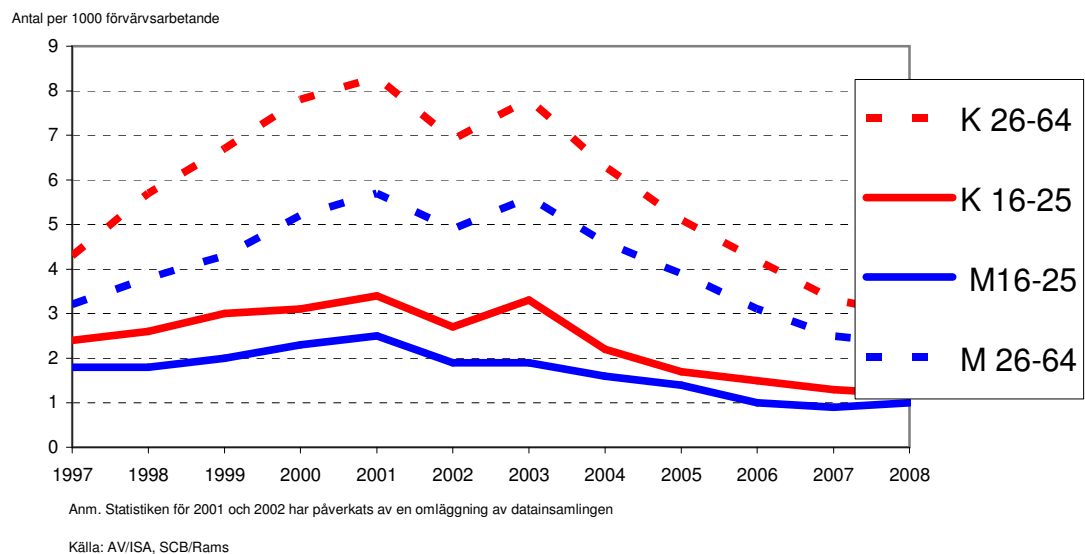
Uppgifter om arbetsskadorna bygger på inkomna anmälningar till Försäkringskassan. Det finns sannolikt en betydande underrapportering av skador, som kan variera över tid och mellan olika grupper. Därför är det svårt att avgöra i vilken utsträckning skillnader - över exempelvis tid - återspeglar faktiska förändringar i arbetsmiljön. I en jämförande studie mellan undersökningen om arbetsorsakade besvär och ISA kan man konstatera att en större andel av besvären rapporterades av äldre jämfört med yngre personer (Rapport 2003:5 i SCBSs serie *Bakgrundsfakta till arbetsmarknads- och utbildningsstatistiken*).

För 2001 och 2002 har statistiken påverkats av en omläggning av datainsamlingen. Uppgifterna som visas beträffande arbetsskadorna är den relativa frekvensen, dvs. antal anmälningar per 1 000 förvärvsarbetande för respektive åldersgrupp.

Kvinnor har en högre relativ frekvens anmälda arbetssjukdomar än män, figur 4. Ungdomar ligger betydligt lägre än övriga åldrar. Skillnaden mellan könen har dock minskat och för ungdomarna är det för år 2008 nästan samma relativa frekvens för unga män som för unga kvinnor.

Figur 4 Anmälda arbetssjukdomar 1997-2008

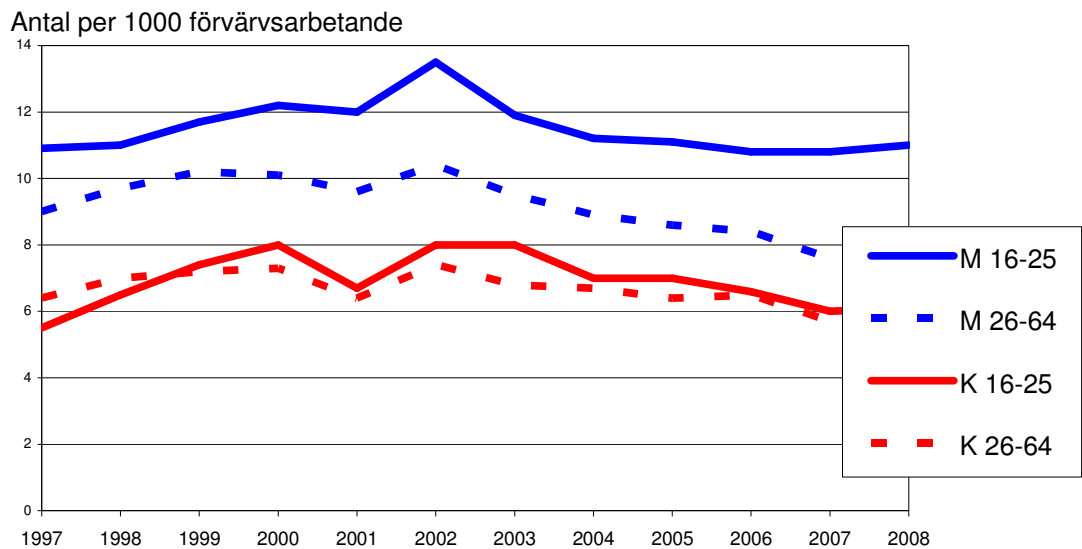

Frekvensen anmälda arbetssjukdomar ökade kraftigt under andra halvan av 1990- talet för att därefter minska under 2000- talet. Sedan 2003 har den relativa frekvensen minskat med drygt 60 procent för de unga kvinnorna och knappt 50 procent för de unga männen. Motsvarande minskningar för övriga åldersgrupper var ungefär 60 procent för båda könen.

Figur 5 visar att män har en högre frekvens av anmälda arbetsolyckor med sjukfrånvaro än kvinnor. De unga männen rapporterar särskilt ofta arbetsolyckor. Den nedåtgående trend för olyckor bland unga män, som setts sedan år 2002, har brutits år 2006 och frekvensen har sedan legat tämligen konstant. För de äldre männen har däremot nedgången fortsatt. Unga män som börjar arbeta inom riskutsatta branscher behöver med andra ord ges god introduktion och kännedom om riskerna för att kunna utföra arbetsuppgifterna på ett säkert sätt.

Figur 5 Anmälda arbetsolyckor med sjukfrånvaro år 1997-2008

Anm. Statistiken för 2001 och 2002 har påverkats av en omläggning av datainsamlingen. Värdena för 2008 är skattade utifrån inkomna anmälningar under året

Sysselsättning

År 2007 svarade unga (16-24 år) för 12 procent av den förvärvsarbetande befolkningen enligt den Registerbaserade arbetsmarknadsstatistiken (Rams) som sammanställs av SCB. I absoluta tal innebär detta drygt 500 000 personer, varav drygt hälften är män. En faktor som kan leda till skillnader i risker mellan yngre och äldre förvärvsarbetande är inom vilka branscher man är verksam. På det stora hela är det inte några stora skillnader mellan yngre och äldre i detta avseende, men det finns vissa undantag. Unga är i betydligt större utsträckning verksamma inom handel än vad som gäller för de äldre, 14 procent jämfört med 5 procent. Vidare är andelen unga något större inom äldreomsorg (10 jämfört med 7 procent). Däremot är andelen unga inom utbildning betydligt lägre, 5 procent jämfört med 13 procent för övriga åldersgrupper.

Arbetsolyckor med dödlig utgång

Under 2008 omkom 9 unga i arbetsolyckor, varav två hade tidsbegränsade anställningar. En av de omkomna var en ung kvinna, endast 15 år. Under hela perioden 2003 – 2008 förolyckades totalt 37 anställda yngre än 25 år i arbetsolyckor, varav sju kvinnor. Tre av dessa hade inte fyllt 18 år.

2.

Tillsyn av ungas arbetsmiljö

Arbetsmiljöverket har under tre somrar genomfört tillsyn av arbetsplatser med en stor andel unga anställda. Under 2008 genomfördes 700 inspektioner inom branscherna hotell/restaurang, detaljhandel, fritidsanläggningar, omsorg, parkarbete, städning samt tillverkning. Ungefär hälften av arbetsgivarna hade bristande introduktion av de unga medarbetarna för att förmedla kunskaper och färdigheter som krävs för att arbeta säkert. En motsvarande större insats gjordes i samband med Europeiska arbetsmiljöveckan 2006. Brister i introduktionen konstaterades då vid var tredje inspektion. Totalt genomfördes 2 000 inspektioner. Jämförelser mellan olika tillsynsinsatser kan inte göras. Dock visar det sig, att större arbetsplatser oftare har ett mer utvecklat arbetsmiljöarbete med rutiner för introduktion av nya medarbetare och för att klara det årliga behovet av sommarvikarier. I en attityd- och kunskapsundersökning som Arbetsmiljöverket lät genomföra 2006, kände inte ens var fjärde (23 procent) ung person i åldern 18-24 år till att arbetsgivaren har huvudansvaret för arbetsmiljön. För samtliga 1 250 intervjuade i åldern 18-65 år var motsvarande siffra 43 procent (Källa: *Arbetsmiljöarbete – attityd, kunskap, stimulans och beteende*, AV 2006).

Arbetsmiljön i skolan

Arbetsmiljöverket har under flera års tid genomfört breda tillsynsinsatser inom skolan avseende den fysiska arbetsmiljön (fr a inomhusklimat, buller) samt riskerna i träslöjdssalar och i samband med kemilaborationer. En rad brister har upptäckts och åtgärdats. Skolors arbete med att förebygga hot- och våldssituationer kontrollerades inom tre storstadsregioner 2006-2007; endast omkring 15 procent hade bedömt riskerna och utarbetat rutiner och instruktioner för att hantera den här typen av händelser. Tillsyn av 400 fristående skolor och enskilda förskolor i hela landet under 2008 visade på ett stort behov av arbetsmiljöförbättringar; ca 230 av dessa avsåg grund- och gymnasieskolor. Uppföljning sker under 2009.

3.

Minderårigal regler och dispenser

Ungdomar under 18 år får inte arbeta med vissa arbetsgifter. Särskilda regler gäller också deras arbetstider. Ensamarbete är inte tillåtet om arbetet medför risk för kroppsskada genom olycksfall, stark psykisk påfrestning eller våld och hot. (Se Arbetsmiljöverkets föreskrifter, AFS 1996:1, Minderåriga och AFS 1982:3, Ensamarbete). Undantag kan medges efter arbetsgivarens ansökan om detta till Arbetsmiljöverket. Under senare år har antalet ansökningar om dispenser ökat.

Tabell: Ansökningar om undantag för minderåriga har utvecklats enligt följande:

<i>År</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>
<i>Antal</i>	<i>641</i>	<i>667</i>	<i>840</i>	<i>910</i>

Antalet avslagna dispensansökningar har under samma period legat på ca 15-20 st per år. Vilken typ av arbete vill man göra undantag för? Merparten gäller arbetstider och medverkan inom kultursektorn och underhållningsindustrin (teateruppsättningar, filminspelningar). Även från kommuner inkommer ansökningar att få anställa unga sommarvikarier för viss typ av vård- eller omsorgsarbete. Tidningsdistributörer söker undantag för unga tidningsbud. Okunskapen hos arbetsgivare om bestämmelserna, som kan medföra böter om de inte följs, är ett av motiven till att Arbetsmiljöverket genomför sommartillsyn av ungdomars arbetsförhållanden. Samtidigt är det viktigt att unga själva görs medvetna om arbetsgivarens ansvar att tillsammans med sina anställda förebygga risker i arbetsmiljön.